

## ПРАБЛЕМА ВЫБАРУ Ў АПАВЯДАННІ ВАСІЛЯ БЫКАВА “АДНА НОЧ”

*У артыкуле аналізуецца прырода праблемы выбару ў творчасці В. Быкава на матэрыяле апавядання «Адна ноч».*

Ключавыя словы: *праблема выбару, памежная сітуацыя, Быкаўскі герой, ваенная проза.*

Паняцці *памежная сітуацыя, выбар, свабода, асабістасць, адчай, адзінота, варожасць свету* (што з’яўляюцца катэгорыямі экзістэнцыяльнымі) – вельмі важныя ў творчасці Васіля Быкава. Праблема выбару займае асаблівае месца ў яго ваеннай прозе. Пяру пісьменніка належыць шэраг твораў, у якіх чалавек ці грамада пастаўленыя ў сітуацыю, выйсце з якой вызначаецца ўласным выбарам. Быкаўскія героі заўсёды пастаўленыя аўтарам у складаную сітуацыю паміж жыццём і смерцю. Сітуацыю, калі выбарам з’яўляецца рашэнне “быць чалавекам ці перастаць існаваць”.

Вайна... Менавіта гэтая “злачынная справа”, як называе вайну Мікола Гусоўскі, ламае чалавечую духоўнасць, дзеліць людзей на драпежнікаў і ахвяр, прымушае знішчаць, рабаваць, забіваць... Сам В. Быкаў настойліва падкрэсліваў, што вайна агідная чалавечай прыродзе, нішто не можа апраўдаць яе існавання [2]. На вайне дзейнічае адзінае правіла: калі ты не заб’еш, то цябе заб’юць. У гэтым і ёсць прэзентаваная В. Быкавым трагедыя чалавека на вайне, адзіная мэта якога – выжыць. Так, вайна прымушае чалавека чыніць амаральна, але ці ёсць у яго іншы выбар у дадзенай сітуацыі?

Зараз звернем увагу на праблему выбару ў апавяданні «Адна ноч». Галоўны герой твора – Іван Валока – хаваючыся ад немцаў, трапляе ў будынак, што ў выніку “бамбёжкі” абвальваецца. Так, ён апыняецца ў пастцы. Але ён не адзін – разам з ім у пастку трапляе паранены немец. Мы бачым, што адразу ж у Івана нарадзілася думка “забіць”. У той момант Валока звыкла накіраваў на ворага аўтамат, гатовы вось-вось націснуць на спуск; гэта было так лёгка ў той момант і так проста. Але, мабыць, гэтая лёгкасць і стрымала яго рашучасць. Немец тады зноў аслаблена заварушыўся, спрабуючы вызваліцца з-пад абломкаў. “*Ну лезь, паспрабуй! Падыдзі! – казаў сабе баец, пільна назіраючы за кожным аслабелым рухам ворага. – Вылезеш, тут жа і ляжаш!*” [1]. Такім чынам, бачым, што перад героем будзе стаяць выбар: забіць немца пакуль ёсць магчымасць (немец быў паранены і няўзброены) ці забыцца, што гэта вораг і паставіцца да яго як да звычайнага чалавека, гэта значыць, калі трэба – дапамагчы, падтрымаць, супакоіць і г. д. “*Бачачы, што немцу не выбрацца без дапамогі, ён неяк не ўлад са сваім пачуццём ступіў бліжэй і, упёршыся абцасам, адваліў убок вялізны пляскаты кавалак сцяны. Затым сам аж здзівіўся, навошта зрабіў тое, — немец вальней заварушыўся, абапёрся аб дол рукамі і, схіліўшы ўніз галаву з разматлянымі пыльнымі космамі, наволі выцягваў з-пад друзу ногі*” [1],

– апісвае аўтар сцэну, дзе Валока дапамагае немцу. У байца ўзнікае спачуванне да гэтага “чалавека-ворага”: *“Неяк міжвольна пранікшыся спачуваннем да яго болю, Валока адставіў убок нагу і намацаў у кішэні пацёрты, даўно ўжо ношаны там перавязачны пакет. Баец мог і не даваць яго: не так ужо і шкада яму было гэтага падбітага гітлераўца. Аднак нейкае чалавечае велікадушша штурхнула дапамагчы, бо была ў тым патрэба”* [1]. Да таго ж немец не быў ваража настроены супраць Івана. І гэта супакойвала Валоку. Валока бачыў побач не якога там загадкава драпежнага фашыста, а пажылога ўжо, пабітага і ўезджанага вайной чалавека. Хоць немец і маўчаў, аднак няцяжка было меркаваць, што ён адчуваў цяпер, і толькі яго салдацкая форма не давала Валоку забыцца, што гэта вораг. Агульнае няшчасце і жаданне вырвацца на свабоду паступова зблізіла іх: *“Толькі якую гадзіну назад, не бачачы і ніколі не ведаючы адзін аднаго, яны душыліся, біліся ў гэтым склепе, поўным злосці і лютае прагі знішчэння, а зараз, нібы нічога між імі і не здарылася, суладна рвалі са столі кавалак бетону, каб выкараскацца з агульнай бяды”* [1]. І Валока, і немец, якога клікалі Фрыц, былі амаль аднолькавага ўзросту – гэта былі ўжо сталыя мужчыны, якія пражылі большую частку свайго жыцця і цвяроза глядзелі на свет. Яшчэ іх аб’ядноўвала тое, што Іван і Фрыц па прафесіі былі цеслярамі. Варта адзначыць, што ў душы Івана паступова знікала злосць і варожасць супраць Фрыца, ён ужо не мог забіць немца, бо разгледзеў у ім Чалавека: *“Як было страляць яго, калі між імі рушылася галоўнае для таго – узаемная нянавісць, калі раптам у варожым мундзіры з’явіўся перад ім зважлівы, рупны, працавіты, самы звычайны чалавек, які і да Валока ставіўся не як вораг-фашыст, а як супольнік і сябра. Здаецца, гэта быў зусім неблагі немец, і недзе ў сподзе пачуццяў баец адчуваў у сабе няёмкасць ад таго, што нядаўна ледзьве не задушыў яго. Але зноў жа вельмі нават магло стацца, што і ён забіў бы Валоку...”* [1]. Незвычайна гэта было і дзіўна Валоку – адчуваць яго тут, побач з сабой; хвілінамі нават забывалася, што яны ворагі. Задумаўшыся, байцу хацелася падрабязней распытаць яго пра нямецкае ўмельства ў цяслярнае справе, хацелася сесці, пакурыць, мірна і падобраму пагутарыць; здавалася, у той іхняй разважнай добразычлівасці адкрыецца нешта значнае і цікавае. Валока ўсё ж працягвае сумнявацца наконт шчырасці Фрыца, але штосьці ў ягонай душы падказвала верыць гэтаму чалавеку.

Нешта падобнае знаходзім у апаведзе «Рускі» майстра псіхалагічнай прозы пачатку XX стагоддзя Максіма Гарэцкага. Героі твора – “рускі” (салдат-беларус) і аўстрыяк (салдат-украінец) – змаглі знайсці агульную мову, разгледзець адзін у адным Чалавека, быўшы па сутнасці ворагамі. Выпадкова сустрэўшыся, яны распілі гарэлку аўстрыяка, разгаварыліся, пасябравалі. Але потым нечалавечыя законы вайны ўзялі верх над “рускім”... Ён вызваляе свайго ўнутранага драпежнага зверга: забівае аўстрыяка. Ён ідзе на забойства міралюбнага аўстрыяка праз духоўную ды інтэлектуальную зменлівасць, праз страх перад кіраўніцтвам і нежаданне быць запалозраным у баязлівасці. М. Гарэцкі, глыбока аналізуючы псіхалагічную прыроду персанажаў, паказаў, як бяздумнасць

“рускага” перамагла думку, як неўсвядомлена цёмнае, агрэсіўнае, жорсткае перамагло чалавечае пачуццё.

Такім чынам, у апавяданні «Адна ноч» назіраем сувязь праблемы выбару з такімі паняццямі, як *жыццё, смерць, чалавечнасць, абавязак, гонар, годнасць*. Герой В. Быкава – гэта змагар і супраць ворага-немца, і супраць жорсткіх законаў вайны, яе амаральнага пачатку, правілаў, якія яна дыктуе. В. Быкаў сцвярджае, што яго героі застаюцца людзьмі, нягледзячы ні на што. І Валока, і Фрыц, якія “вымушаныя” вайной быць ворагамі і чый шлях да ўзаемаразумення пачаўся з нянавісці, здолелі разгледзець адзін у адным Людзей. Таму ў канцы твора мы бачым, што Валока ратуе не толькі сваё жыццё, але і жыццё свайго новага сябра. У які раз героі В. Быкава даказваюць, што абавязак быць Чалавекам – бестэрміновы. Яны заўсёды будуць пастаўленыя ў такую сітуацыю, калі іхні лёс будзе залежаць ад уласнага выбару.

#### Літаратура

1. Быкаў, В. Адна ноч. – [Электронны рэсурс] – Рэжым доступу: [http://knihi.com/Vasil\\_Bykau/Adna\\_noc.html](http://knihi.com/Vasil_Bykau/Adna_noc.html)
2. Быкаў, В. Доўгая дарога дадому: [кніга ўспамінаў] / В. Быкаў. – Мінск: Кніга, 2002. – 544 с.
3. Быков, В. Великая академия – жизнь. – [Электронны рэсурс] – Рэжым доступу: [http://knihi.com/Vasil\\_Bykau/Publicistika-ru.html#chapter15](http://knihi.com/Vasil_Bykau/Publicistika-ru.html#chapter15)

С. Тэрэшчанка, магістрант 2 курса

### МАКСІМ БАГДАНОВІЧ ЯК ЛІТАРАТУРАЗНАЎЧЫ ДАСЛЕДЧЫК УКРАЇНСКІХ АЎТАРАЎ

*Артыкул прысвечаны агляду сувязяў Максіма Багдановіча з украінскай літаратурай з аналізам яго навукова-крытычных артыкулаў пра творчасць украінскіх літаратараў (Чупрынкi, Шаўчэнкi і Франко).*

Ключавыя словы: *літаратуразнаўства, літаратурная традыцыя, крытыка, аналіз, даследаванне.*

Сувязі класіка беларускай літаратуры Максіма Багдановіча з Украінай заўсёды актыўна даследаваліся навукоўцамі. Гэтаму спрыяе багатая спадчына, якую пакінуў пасля сябе беларускі паэт, перакладчык і крытык. Сваю зацікаўленасць “украінскім пытаннем” Багдановіч асэнсаваў у артыкуле часопіса «Украинская жизнь» 1915-га года. Аўтар адзначае, што ўкраінская культура, яе патрэбы асвятляліся ў шэрагу выданняў розных краін: англійскіх, французскіх, нямецкіх і нават турэцкіх, угорскіх румынскіх, шведскіх. Такі вялікі пералік падкрэсліваў важнасць “украінскага пытання” на міжнароднай арэне. Аўтар артыкула рабіў кантраст на тым, што ў тагачаснай Расійскай імперыі гэтая тэма амаль не асвятлялася, быццам і не было ўкраінцаў. У падобнай сітуацыі апынулася тады і Беларусь, што рабіла праблему агульнай для абодвух суседніх народаў.

За сваё кароткае жыццё Багдановіч пакінуў некалькі дзясяткаў перакладаў толькі з украінскай мовы, але яшчэ з італьянскай, нямецкай, польскай, рускай